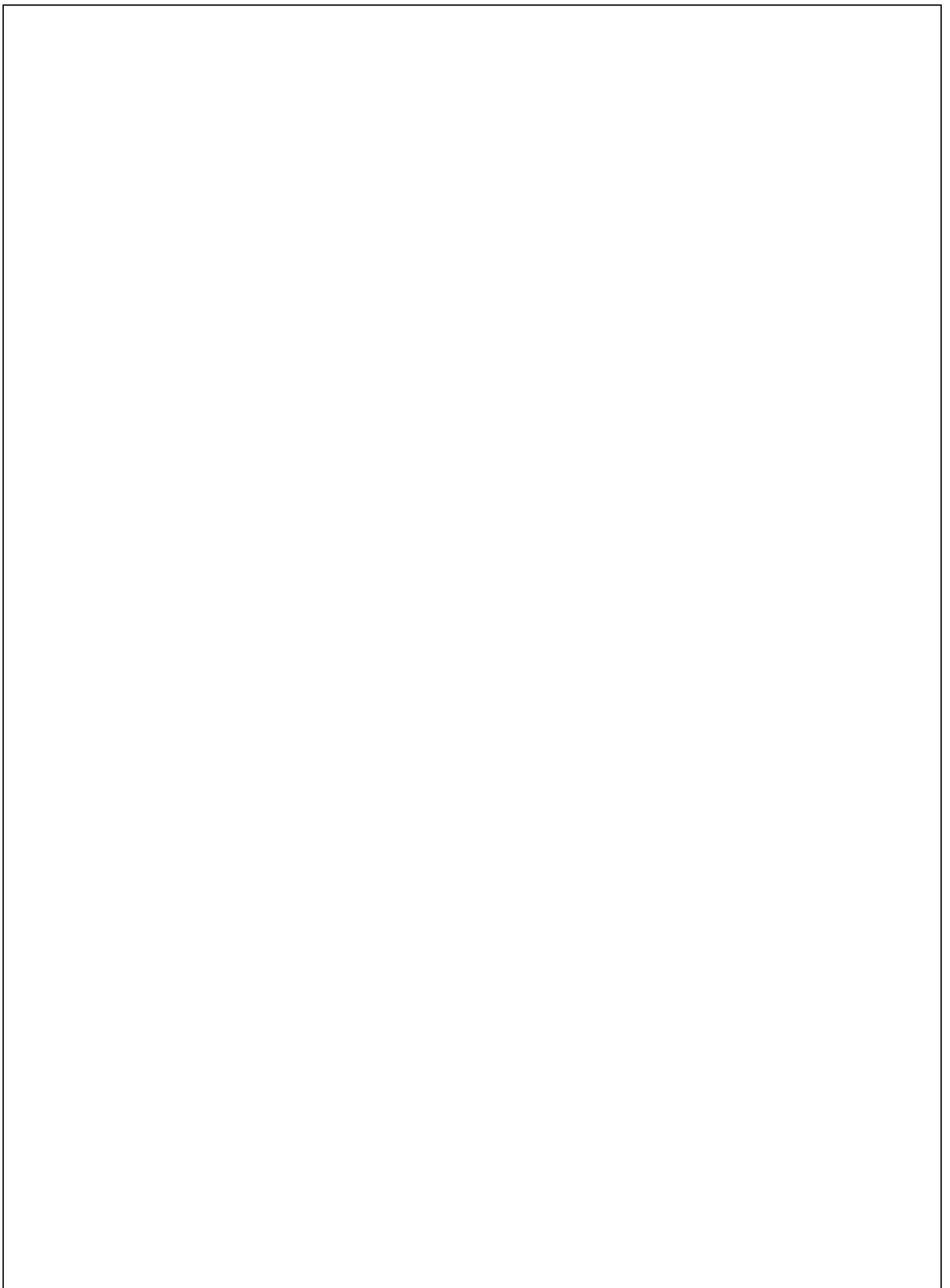


De voorvaderen en  
nakomelingen van  
Mathias Starmans,  
bakker te Eys



De voorvaderen en  
nakomelingen van  
Mathias Starmans,  
bakker te Eys

M.M.H. Starmans

Schrijver: M.M.H. Starmans  
Coverontwerp: M.M.H. Starmans  
ISBN: 9789402108057  
© M.M.H. Starmans



Moeder der schoone  
Liefde

F. SCH. N. S. 2040 DÉPOSÉ

Gebed.

O Heer, laat goed-  
gunstig de gebeden  
Uwer Kerk tot U op-  
stijgen, op dat alle aan-  
vedtingen en dwalingen  
wijken en zij U in veilige  
vrijheid moge dienen.  
Door Christus onzen  
Heer. Amen.

---

Met kerkelijke goedkeuring.

Het leven wordt vooruit geleefd,  
maar achteruit begrepen.

# Inhoud

Inhoud	7
Voorwoord	8
Een korte geschiedenis van Limburg	10
11. De vrouwelijke lijn "Crutz"	15
Nawoord	233

## Voorwoord

Op een dag loop je een rondje met de hond en vraag je je af waar je vandaan komt. Ja, Limburg natuurlijk en Eys staat daarin centraal, want daar was de bakkerij van opa. Maar is dat wel zo vanzelfsprekend? Duitsland en België zijn dichtbij en voorouders waren vaak mobieler dan we nu denken. Deze gedachten lieten mij niet meer los. En 's-avonds kruip je dan achter je computer en begin je te zoeken. Al gauw vind je dan genealogische pagina's vol met stambomen, stamreeksen, kwartierstaten en paternalen. Ik vulde uiteindelijk de naam van mijn opa in op wiewaswie.nl en bevond me al gauw diep in de 18<sup>e</sup> eeuw. Het bleek zo te zijn dat niet alleen mijn opa bakker was, maar ook zijn vader.

Een stamboom heet niet voor niets een "boom". Als ik door digitale archieven blader en websites vol genealogische data bekijk, voel ik me als een klein kind dat probeert in een hoge boom te klimmen, een kind dat met het grijpen van elke tak, een stap verder in het verleden zet. Verslavend is het ook, want ik wil generatie voor generatie in het verleden grijpen en vasthouden. Voordat ik het wist zat ik elk verloren uurtje te zoeken te combineren en te verifiëren. En elke mijlpaal die werd bereikt, was een klein geluuksmoment.

Stamboomonderzoek is makkelijk. Dankzij de digitale ontsluiting van archieven, hoef ik mijn bureau niet te verlaten. Hoewel de eerste nadruk op plaatsnamen en data is gericht, tekenen zich op de achtergrond ook verhalen af. Vaak ligt achter deze verhalen intens verdriet. Er zijn veel kinderen die vroegtijdig overlijden. Zo krijgt Toussaint/Hilger Starmans 10 kinderen. Hiervan worden er zes niet ouder dan 5 jaar. Ook zijn er tal van moeders die in het kraambed overlijden of aan kraamvrouwenkoorts. Kijk maar naar de eerste vrouw van Joannes Wilhelmus Starmans, die de geboorte van hun tweede kind niet overleeft. Hij hertrouwt en van een zoon uit dat huwelijk stam ik dan weer af.

Mijn persoonlijke geschiedenis is via een dun pad verbonden met duizenden anderen. Daaronder bevinden zich grootgrondbezitters en landbouwers, burgemeesters, schepenen en handelaren. Meer in de anonimiteit leverden dagloners, knechten, molenaars en metselaars hun bijdrage aan de geschiedenis en daarmee aan de mijne. Voor allen geldt hetzelfde: zonder hen zou ik er niet zijn geweest.

Begin 19<sup>e</sup> eeuw voerde de Franse republiek de zogenaamde Code Napoléon in. Onderdeel van dit wetboek was het verplicht vastleggen van geboortes, huwelijken en sterfgevallen. Voor het overgrote deel van Nederland betekende dit ook dat ze een achternaam moesten aannemen. In Limburg lag dat anders. In onze streken heeft men voor 1650 al een vaste achternaam aangenomen. Gewone mensen konden in die tijd niet lezen of schrijven. Zij spraken die naam uit in het dialect. De pastoor of dominee schreef die namen op. De pastoor latiniseerde die namen en de dominee vernederlandste ze. Hoe ze werden opgeschreven, maakte niet uit, want ze konden toch niet worden gecontroleerd. Zo komt de naam Huntgens veelvuldig voor, maar de pastoor maakte daar Canisius van. Dat niet kunnen schrijven lag bij onze voorvaders toch anders. Er zijn duidelijke aanwijzingen dat zelfs onze stamvader kon schrijven. De Code Napoléon zorgde er wel voor dat veel namen in het Frans werden opgeschreven. Petrus werd Pierre en Christianus werd Chretien. Zo werd Heijliger Starmans, of zoals hij zichzelf noemde, Hilger, in het Frans Toussaint. Vaak is het daarom ook niet te achterhalen of iemand zich nu Giles noemde of Egidius.

Genealogische websites bieden een weelde aan informatie en grasduinen is simpel. In verloren uurtjes reis ik in een paar muisklikken vijf eeuwen terug in de tijd. Na afloop kan ik mijn kinderen vertellen dat ze verwant zijn aan de Echevin (schepen/burgemeester) van Clermont sur Berwine in het begin van de



15<sup>e</sup> eeuw. Niet dat het ze veel kan schelen. De interesse in het familieverleden lijkt vooral te leven bij degenen die zelf kinderen hebben of de vijftig zijn gepasseerd. Voor mij gelden (bijna) beide criteria.

Vervolgens neem je het besluit om al die gegevens te bundelen, maar dat betekent ook dat je keuzes moet maken. Kijk ik alleen naar Starmans of moet er meer in? Uiteindelijk heb ik gekozen om van de mannelijke lijn Starmans van de hele stamreeks ook de broers en zussen op te nemen. Bij elke generatie staan dus de ouders inclusief alle kinderen. Elk persoon heeft een code gekregen, omdat namen vaak niet uniek zijn. Elke code begint met de eerste twee letters van de stamreeks, vervolgens volgt in Romeinse cijfers de generatie en tot slot een doorlopend nummer van de bijbehorende generatie. Zo heeft mijn opa, waar deze zoektocht mee is begonnen, de code St.VIII.7. Deze reeks neemt toe bij steeds jongere generaties. Verder zijn alle voorouders en nakomelingen dikgedrukt.

Voor alle vrouwelijke lijnen heb ik gekozen voor kwartierstaten. In een kwartierstaat worden van elk persoon steeds de ouders gegeven. Ook hier heeft elk persoon een unieke code. Deze code begint met de eerste twee letters van de bijbehorende reeks. Zo hebben we Ub (Ubachs), Ha (Haenen) IJs (IJSerlohe), Fl (Fleron), Pa (Pasmans), Pr (Prevoo), Ka (van Kan), Ro (Rogister), Da (Dahlmans) en Cr (Crutz) vervolgens in Romeinse cijfers de generatie en vervolgens een doorlopend nummer. Zo kan heel makkelijk een kind of een ouder worden gevonden. Neem bijvoorbeeld Wilhelmus Coox. Hij heeft code Cr.VIII.140. Zijn kind heeft dan code Cr.VII.70 (de helft), terwijl zijn vader de code Cr.IX.280 (het dubbele) heeft en zijn moeder Cr.IX.281 (het dubbele plus één). Dit betekent ook dat alle vrouwen een oneven nummer hebben en alle mannen een even nummer. Alle kwartierstaten lopen dus op hoe verder ze in het verleden vertakken.

Alle gegevens die ik heb gevonden zijn geverifieerd met de archieven. Waar dat mogelijk was heb ik hier een figuur of afbeelding van bijgevoegd. Zoals hierboven al is aangegeven is dat pas vanaf de Franse tijd gestructureerd gedaan. Alle stukken zijn rond die tijd in het Frans. Ze hielden er echter een eigen tijdrekening op na. Zo is Chretien Starmans geboren op *le trente jour du mois Prairial de l'an dix*, oftewel op de dertigste dag van de weidemaand in het tiende jaar (van de Franse republiek). In onze jaartelling is dat 19 juni 1802. Daarna is de Franse registratie overgenomen door de Nederlandse en soms Duitse overheid.

Een andere moeilijkheid is dat alle akten in het begin handgeschreven zijn en dat ontcijferen soms erg lastig is, zeker als we onze toevlucht moeten nemen naar de kerkboeken. Voordat de Fransen hier kwamen, werd alles door de pastoor bijgehouden in een doopboek (*liber baptizatorum*), trouwboek (*liber matrimonium*) en overlijdensboek (*liber mortuorum*). Hoe verder we terug in de tijd gaan hoe moeilijker deze te lezen zijn. Ten eerste is alles handgeschreven en zijn de letters anders dan de huidige en ten tweede is alles in het Latijn. Soms duurde het dan ook uren voordat het mij duidelijk werd wat er stond. Alle dopen en huwelijken voor 1800 zijn Rooms Katholiek, tenzij anders vermeld.

Al met al heb ik er uren plezier aan beleefd om alle puzzelstukjes uit het verleden te combineren tot dit boek dat voor u ligt. Tot slot wil ik de volgende personen bedanken voor hun bijdrage: Niek de Bie, Peter de Bie, André Comelieu, Arthur Cransveld, Jac Diederens, Anne Marie Fortemps, Jo Schiffelers, Frank Steins, Wim Ubachs, Edwin Verheijen, Michiel Wijers en verder alle familie die een bijdrage heeft geleverd.

Marco Starmans (St.X.21)  
November 2019  
Rotterdam

# Een korte geschiedenis van Limburg

Uit: *www.voorouderslimburg.nl*, Pieter Simons

## De vrede van Munster

In 1648 werd de vrede van Munster getekend. De afspraken die hierbij werden gemaakt hadden weer allerlei problemen tot gevolg. Zuid-Limburg kwam voor de helft onder Staats bestuur (het grootste deel van het huidige Nederlandse Zuid-Limburg, de zogenaamde "Landen van Overmaes"), de andere helft (tegenwoordig Belgisch, vooral ten zuiden van het huidige Zuid-Limburg) bleef onder Spaans (Brussels) bestuur. Het Staatse deel verbood katholicisme en eigende zich alle kerkelijke goederen toe (In dit licht moet ook het Nederlands Hervormd huwelijk van Wilhelmus Starmans (St.I.1) met Anna Ubachs (Ub.I.1) worden gezien). Het Staatse bestuur werd hierbij militair gesteund vanuit Maastricht. De adel en bevolking kwam hier steeds meer tegen in opstand. Vanaf ongeveer 1655 werd het pas een stuk rustiger in deze streken omdat de laatste vreemde troepen toen eindelijk verdwenen waren.

## Geestelijk leven

Onmiddellijk na de zuiveringen van Alva rond 1570 werd een begin gemaakt met de contrareformatie. Er werden strenge kerkelijke regels geformuleerd. Ook werd toen het al wat oudere plan uitgevoerd tot een bisschoppelijke herindeling. Tot die tijd viel het grootste deel van het tegenwoordige Limburg onder het bisdom Luik. Daarnaast had je noordelijk gezien slechts één ander bisdom, het bisdom Utrecht. Het plan was om de bisdommen veel kleiner te maken en het bestuur dichter bij de mensen te brengen. Zo werd het bisdom Roermond opgericht. De magistraat van Roermond was hier tot dusver steeds op tegen geweest, waarschijnlijk beducht voor nog verdere uitbreiding van de geestelijke macht. Vooral de gilden lagen in die tijd vaak in de clinch met de talrijke kloosters, die veel macht en privileges hadden. Maar het stadsbestuur werd gezuiverd en er werd veel werk gemaakt van degelijke katholieke scholen. Ook de pastoors en kapelaans in de verschillende parochies kregen strenge voorschriften. Na enkele generaties was het katholicisme in deze regio weer vrij diep geworteld en de meesten wisten niet beter meer of dat het altijd zo was geweest. Alleen in de periode 1632-1637, toen Frederik Hendrik onder andere Roermond bezette, en later in de langere periode 1702-1715 werd het gereformeerde geloof weer toegestaan. Het was echter duidelijk dat het geen doen meer was om het katholieke geloof te verbieden in deze gebieden toen de contrareformatie zich stevig had geworteld. In de korte periodes dat bepaalde gebieden bezet waren door troepen van de Republiek der Nederlanden was dit de namelijk wel de wens van veel fanatieke predikanten uit het Noorden. Het is aardig om te lezen welke dingen allemaal speelden in de periode na de contrareformatie. Er is vanaf ongeveer 1640 tot 1795 documentatie van de processen van het officialaat (kerkelijke rechtbank) bewaard gebleven van het bisdom Roermond. Deze kerkelijke processen werden opgetekend in het Latijn. In een groot deel van het tegenwoordige Zuid-Limburg, was het omgekeerde aan de hand. De katholieke godsdienst was er weer stevig geworteld, maar toen hoorde het opeens bij Nederland en werd de Hervormde Kerk de officiële godsdienst.

### **1667 Inval Lodewijk XIV**

Lodewijk XIV eiste voor zijn gemalin, een dochter van Philips IV van Spanje uit zijn eerste huwelijk, een deel van de zuidelijke gewesten op. Om zijn aanspraken kracht bij te zetten zond hij maar gelijk troepen om ze in bezit te nemen. Raadspensionaris Johann de Wit wist door samenwerking met Engeland en Zweden, Frankrijk te dwingen deze gebieden weer af te staan, maar Frankrijk eiste wel oorlogscontributie. In 1668 werden de steden Roermond en Venlo voor aanzienlijke bedragen aangeslagen om zich vrij te kopen van de Fransen. Omdat de bedragen niet gelijk opgehoest konden worden werden een aantal gijzelaars meegenomen, die pas twee jaar later vrijkwamen. Volgens een verslag van een hunner hadden zij "vele ongemacken ende peryckelen van dysenterie, peste ende contagieuse siekten, quellingen, stricte gevanckenissen ende insluytingen, smert ende misserie onderstaen." Niet lang daarna sloot Frankrijk een verbond met Engeland en Zweden, en nu was Holland juist aangewezen op de samenwerking met Habsburg (Brussel).

Lodewijk de XIV had de smaak te pakken. In 1672, nu wetende dat hij de steun had van Engeland, Zweden en zelfs de keizer van Beieren, trok hij opnieuw deze streken in. Eerst werden Tongeren en Maaseik bezet en weer werd het Zuidelijke Loonse land geteisterd door doortrekkende troepen. Maastricht werd belegerd, maar goed verdedigd door uitbrekende spaanse ruitery, die met de staatsen samenwerkte. Voor de winter trokken de Fransen zich terug naar de omgeving van Luik. Nu ging Prins Willem III met zijn troepen naar deze streken. Dat kostte elke plaats heel wat schade.

Tien jaar later is het weer raak: Lodewijk XIV maakt weer aanspraak op gebieden in de zuidelijke Nederlanden en het Rijnland. De vijandelijkheden beperken zich voor een groot deel tot het huidige Belgisch Limburg en een deel van Zuid-Limburg. Maastricht blijft dit keer gespaard.

### **De Spaanse successie-oorlog 1702-1713**

Door opvolgingsperikelen kwam dit gebied ongewild weer in een oorlogssituatie terecht. Koning Karel II van Spanje had de tweede kleinzoon van Lodewijk XIV van Frankrijk (Philips van Anjou) tot zijn erfgenaam benoemd onder voorwaarde dat deze niet én koning van Frankrijk én koning van Spanje zou worden. De geldigheid van dit testament werd door De Oostenrijkse vorst Leopold I betwist, die zijn eigen zoon Karel op de Spaanse troon wilde zetten. Philips van Anjou werd tot Spaanse koning gekroond, en Lodewijk XIV concludeerde dat de Spaanse Nederlanden nu van hem waren.

### **1740-1748 Oostenrijkse successie-oorlog**

Deze oorlog tussen Frankrijk en Pruisen met Oostenrijk heeft met name vanaf 1745 ook gevolgen voor Zuid-Limburg. Maastricht wordt veroverd en dankt aan de kortdurende bezetting de maquette van de stad die in Parijs nog steeds aanwezig is, en waarvan een kopie te zien is in het bibliotheekgebouw van Maastricht. Er ontstond in die tijd een grote munt-inflatie. De Kleefse munt (door de oorlogsspanningen van de koning van Pruisen) was veel minder waard geworden. Mensen wilden dan ook niet meer in deze munt betaald worden. Aan het einde van de oorlog waren er geen territoriale wijzigingen, wel een toenadering van Frankrijk en Oostenrijk in de vorm van een alliantie. Het gevolg was, op een episode na, een einde van de oorlogshandelingen tot aan de Franse tijd.

### **1792: Begin Franse tijd**

In 1792 trekt een Frans leger de Oostenrijkse Nederlanden en Brabant binnen. In december 1792 valt Roermond in Franse handen. De bisschop was toen al naar Venlo gevlucht. In 1793 weet een Oostenrijks-Pruisisch leger de Fransen weer te verdrijven. Maar de oorlog gaat voort. In 1794 wordt eerst het land van Loon door de Fransen veroverd, waarbij nu vele plunderingen plaats vinden. De steden aan de Maas vallen een voor een, alleen Venlo en vooral Maastricht weten het nog even vol te houden. In de periode 1795 tot 1806 werden er in korte tijd allerlei wetten en voorschriften doorgedrukt in de geannexeerde gebieden. Het gebied tussen Rijn en maas wordt verdeeld in arrondissementen. Al snel hoort het grootste deel van het huidige Limburg bij het arrondissement Maastricht, dat weer verder verdeeld is in 30 kantons.

### **1814: Einde Franse tijd**

In januari 1814 trokken de Fransen weg. Alleen in Maastricht en Venlo lieten ze nog een tijdlang garnizoenen achter. Op 5 mei 1814 werd Maastricht overgegeven aan Hollandse troepen. Het bestuursapparaat bleef intact, maar in de top werden Franse ambtenaren vervangen door ingezetenen. Maar van wie was nu eigenlijk alles? Voor de Franse tijd was Limburg verdeeld over met name de Staatsen, Oostenrijk en Pruisen. Oostenrijk liet zijn claim vallen in ruil voor Italiaanse gebieden, maar Pruisen wilde meer. De koning van Pruisen nam eerst het hertogdom Kleef en het Pruisische overkwartier in bezit en maakte daarna aanspraak op alle voormalige Oostenrijkse gebieden. In eerste instantie kreeg hij zijn zin: De Staatse regering kreeg slechts Maastricht, Stevensweert en Venlo en de gemeenten ten westen van de Maas. We spreken nu over januari 1815. Maar de onderhandelingen in Wenen gingen verder. Tijdens het Congres van Wenen in 1815 werd bepaald dat het 'Departement de la Meuse Inferieure' en een deel van het 'Departement de la Roer' deel zouden gaan uitmaken van het nieuwe Koninkrijk der Nederlanden. Het oostelijk gedeelte van het Pruisisch Overkwartier ging definitief naar Pruisen, het westelijk deel samen met het vroegere Oostenrijks en Staats Overkwartier werden ingedeeld bij de nieuwe provincie Limburg. Zo werd dus bereikt dat ook enkele gebieden ten oosten van de Maas aan de Koning der Nederlanden werden toegewezen. Slechts enkele gebieden rond Niederkrüchten en Herzogenrath, die eerder bij Gelre hoorden, waren overgegaan in Pruisische handen. De provincie Limburg bestond zo uit het gehele voormalige departement van de Nedermaas en uit delen van het vroegere departement van de Roer. Binnen Limburg werd Maastricht de hoofdstad en er kwamen drie kleinere arrondissementen: Maastricht, Roermond en Hasselt.

### **1830: Belgische opstand**

In 1821 waren er al de eerste tekenen van ontevredenheid. burgemeester Hennequin van Maastricht werd vanwege zijn vrijzinnige ideeën ontslagen maar werd door de Maastrichtse bevolking vervolgens tot parlamentslid gekozen. De echte opstand begon in Brussel in 1830. Limburg sloot zich voor het grootste deel aan bij de opstandelingen, de Nederlandse generaal Daine liep bijvoorbeeld over naar de Belgische opstandelingen en bezette met het Maasleger Maaseik, Roermond en Venlo. In Venlo maakte de burgerij de poorten voor hem open en keerde zich tegen het garnizoen van de Hollanders wat er gelegerd was. Ook Sittard koos resoluut voor de Belgen. Al snel was de hele provincie Limburg, met uitzondering van Maastricht, in Belgische handen. In 1831 werd de afscheiding een feit, maar Nederland kreeg bedongen dat het een aantal steden en Staatse dorpen mocht behouden. Deze regeling werd door de Belgen niet geaccepteerd en het gevolg was dat Nederlandse troepen toen op 2 augustus 1831 België binnentrokken. Een groot aantal Belgisch Limburgse steden werd "veroverd". Maar de maassteden, behalve Maastricht, bleven in Belgische handen. Toen de Fransen de Belgen te hulp kwamen trok Nederland zich terug naar Noord-Brabant en Maastricht. Er volgde een wapenstilstand. tot 1839 was geheel Limburg, met uitzondering van Maastricht, nu onder Belgisch bestuur.

### **1839: Definitieve splitsing**

Negen jaar lang was Maastricht in staat van beleg. Het eerste jaar was er slechts een beetje verkeer met Aken mogelijk. In 1833 werd de Maas vrijgegeven voor vervoer. In 1838 gaf Willem I toe en accepteerde dat Limburg en Luxemburg verdeeld zouden worden in een Nederlands en Belgisch deel. De bevolking van Limburg wilde dit absoluut niet, ze waren nu al negen jaar gewend aan een goed en verdraagzaam Belgisch bestuur. Limburg was evenals Luxemburg vertegenwoordigd in de kamer en senaat te Brussel. Er was een grote staatkundige vrijheid en de belastingdruk was minder hoog dan in Nederland. Een vloed van petitiees stroomde naar de volksvertegenwoordigers en naar de regering te Brussel om te protesteren. De kamer van afgevaardigden nam 28 april 1838 met algemene stemmen een motie aan waarin de koning werd opgeroepen bij de onderhandelingen Limburg en Luxemburg niet prijs te geven. Frankrijk ondersteunde deze wens in eerste instantie. Deze staat wilde zelfs 60 miljoen franken uitkeren aan Nederland als Limburg en Luxemburg bij België konden blijven. Maar Willem I gaf geen krimp en dreigde opnieuw met oorlog. In januari 1839 trok het Belgische leger zich bij de Nederlandse grens samen, en ook de Nederlandse regering trok met zijn leger naar de grens. Toen Frankrijk zijn steun aan België introk besloot België aan de eisen van Nederland toe te geven. De Limburgse bevolking was troosteloos. In een laatste poging het tij te keren begaf graaf Jean Baptiste de Marchant d' Ansembourg van Amstenrade zich naar Parijs. Zijn reis was tevergeefs. Toen hij terug kwam werd hij in Limburg afgehaald door een ruitersstoet van meer dan 300 man. Men spande de paarden van de koets van de graaf af en het volk trok de wagen. Harmonieën, schutterijen, gemeenteraden en burgemeesters: er ontstond een reusachtige stoet. Men schat dat er meer dan 20.000 mensen die dag te Amstenrade waren samengekomen. Toen bedong de Belgische regering dat elke Limburger en Luxemburger die Belgisch wenste te blijven vrij kon verhuizen. Van dat recht hebben ongeveer 3000 personen gebruik gemaakt. Het ging voor het grootste deel om verhuisde Limburgers, in Luxemburg is vrijwel iedereen blijven wonen waar hij al woonde. Hiermee was de splitsing nu een feit en ze werd in 1839 officieel. De Nederlandse Limburgers werden gelijk al uitgesloten door koning Willem I om mee te mogen stemmen over de grondwet van 1840, Noord-Brabant protesteerde hier als enige provincie tegen. Het Nederlandse deel van Limburg werd overigens niet zomaar een provincie. Het werd het nieuwe hertogdom Limburg en ging bovendien deel uitmaken van de Duitse Bond. (behalve de steden Maastricht en Venlo) Dit lidmaatschap bracht de verplichting met zich mee dat in een gegeven situatie het hertogdom verplicht kon worden om militairen te leveren. In 1866 stapte het hertogdom uit de Duitse Bond en verloor bovendien de status van hertogdom (de titel bleef echter nog door het provinciaal bestuur gehandhaafd tot 1906). Toen in 1848 moeilijkheden ontstonden met de Duitse landenbond, bleken veel Nederlandse parlementariërs zonder problemen Limburg over te willen doen aan Duitsland. In België is de kwestie tot 1870 een agendapunt gebleven: moet Nederlands Limburg niet weer terug bij België worden gevoegd? Wat ook speelde was dat Limburg moest meebetalen aan de immense staatsschulden van Nederland, opgelopen door de pogingen tot het neerslaan van de Belgische opstand. Op 3 maart 1843 schrijft de gouverneur van het hertogdom Limburg aan de minister van justitie: "Ware het hertogdom Limburg een gewest van België, zoude dat rijk op de rustige stemming der ingezetenen geheel kunnen rekenen, en overtuigd kunnen zijn, dat Limburg alles zoude aanwenden om de Franse revolutie te keeren. Maar in het hertogdom Limburg bestaat wegens een topografische ligging, godsdienst, gewoonten, een groot verlangen uit de geïsoleerde positie te geraken, waarin het zich nu bevindt, en een hereeniging met België zoude schier alle inboorlingen, dan bijzonder de ingezetenen van Maastricht, aangenaam zijn." In het Frankfurter parlement hadden ook een tweetal door verkiezingen aangewezen vertegenwoordigers van het hertogdom Limburg zitting (baron van Scherpenzeel en L.A.M. Schoenmaeckers), beiden overtuigd voorstander van opname van Limburg als zelfstandig hertogdom in de Duitse bond. Uiteindelijk kwam er een resolutie waarin werd vastgesteld dat de vereniging van Nederlands Limburg met Nederland in strijd met de grondwet was. De reacties vanuit

de Nederlandse pers waren opmerkelijk: "Limburg is een jammerlijke strook gronds, een uitwas van ons land, dat onze beste sappen verteert." Maar zover is het nooit gekomen, door innerlijke verdeeldheid binnen de Duitse bond.

### **1867, Bismarck**

In 1867 dreigde Nederland even in oorlog te komen met Pruisen, toen Bismarck alsnog eiste dat Limburg opgenomen zou worden in de Duitse bond. Een internationale conferentie in Londen had tot gevolg dat Bismarck alsnog van zijn aanspraken afzag. Maar intussen hadden de Limburgers alle vertrouwen in het Nederlandse kabinet, dat duidelijk geneigd was geweest Limburg zo maar te laten vallen, verloren. Daarbij kwamen nog andere zaken als de verwaarlozing van de Maas als vrachtrivier.

### **1875, opkomst industrie**

In het laatste kwartaal van de eeuw begint een grote opleving van de industrie. In Zuid-Limburg vooral de mijnbouw, in andere delen als Midden-Limburg bijvoorbeeld de pannenindustrie. Tot die tijd is de werkloosheid erg groot en veel Limburgers emigreren naar Duitsland of Amerika. Verder is er een actief trekken van seizoensarbeiders naar nabijgelegen plaatsen, met name in de zomer. Vanaf 1853 ontstaat in deze streken de eerste "grootindustrie", door toepassing van met name de stoommachine. Ook gieterijen die gietijzeren mallen konden maken voor bijv. de klei-industrie maken grote producties mogelijk (de eersten in Blerick en Tegelen). Snel daarna komen metaalwaarfabrieken, die de onderdelen voor landbouwmachines gaan maken. Maar met name tegen 1900 worden de nadelige gevolgen van deze industriële revolutie zichtbaar: in 1899 is bijvoorbeeld in Maastricht 65% van de bevolking in een een- of tweekamerwoning ondergebracht. De zuigelingensterfte ligt ver boven het landelijk gemiddelde. In de aardewerkindustrie komen zeer veel longziekten voor. Een bestaansminimum werd gesteld op F1,80 per dag, maar dat verdiende bijna niemand. Met name katholieke organisaties bleken in de 20e eeuw in Limburg in staat om hier verbetering in aan te brengen.

## **11. De vrouwelijke lijn “Crutz”**

## Introductie

Hoewel het niet tot deze kwartierstaat hoort, zijn er ook ooms en tantes van generatie St.IX die ik hier nog wil noemen. Daarvoor stel ik de grootmoeder van deze generatie, Anna Maria Weijers (Cr.II.3), centraal, omdat zij een bewogen leven heeft geleid.

Ze werd op 24-9-1881 te Bocholtz geboren en is daar ook opgegroeid. Zodra het kon is ze daar in een fabriek gaan werken. Op 22-jarige leeftijd raakt ze ongehuwd zwanger en op 18-11-1904 wordt er in Bocholtz een tweeling geboren, Wilhelm Joseph Weijers en Hendrik Joseph Weijers (figuur 11.1).

17<sup>o</sup> 61<sup>o</sup> 5  
HJH

97° 64

In het jaar negentien honderd vier den achtthinderd Novembes is voor Joseph Hubert Gerards, Ambtenaar van den Burgerlijken Stand der gemeente Bocholtz, provincie Limburg, verschenen Weijers Joseph, oud veertien en vijftig jaren, van beroep ~~ambtenaar~~, wonende te Bocholtz, die ons heeft aangegeven, dat op den achtthinderd Novembes negentien honderd vier, ten tien ure des voor middags te Bocholtz, ten spinn huise is geboren een kind van het ~~mannen~~ lijk geslacht uit Anna Maria Weijers, van beroep fabriekarbeidster, wonende te Bocholtz.

aan welk kind hij heeft verklaard de voorna ~~men~~ te geven van Wilhelm Joseph.

Deze verklaring is geschied in tegenwoordigheid van Meijer Jan van beroep ~~Kommisaris~~, oud ~~zeven~~ twintig jaren, wonende te Bocholtz, en van Knecht Leonard Joseph, oud vijftien jaren, van beroep ~~slager~~, wonende te Bocholtz.

Waarvan door ons deze geboorte-akte is opgemaakt, welke na voorlezing aan den aangever en aan de getuigen door ~~ons~~ is gelezen.

J. Weijers  
De Ambtenaar van den Burgerlijken Stand,  
J. Meijer, 9 26 Gerard  
L. J. Knops.

97° 65

In het jaar negentien honderd vier den achtthinderd Novembes is voor Joseph Hubert Gerards, Ambtenaar van den Burgerlijken Stand der gemeente Bocholtz, provincie Limburg, verschenen Weijers Joseph, oud veertien en vijftig jaren, van beroep ~~ambtenaar~~, wonende te Bocholtz, die ons heeft aangegeven, dat op den achtthinderd Novembes negentien honderd vier, ten halfelf ure des voor middags te Bocholtz, ten spinn huise is geboren een kind van het ~~mannen~~ lijk geslacht uit Anna Maria Weijers, van beroep fabriekarbeidster, wonende te Bocholtz.

aan welk kind hij heeft verklaard de voorna ~~men~~ te geven van Hendrik Joseph.

Deze verklaring is geschied in tegenwoordigheid van Meijer Jan van beroep ~~Kommisaris~~, oud ~~zeven~~ twintig jaren, van beroep ~~Kommisaris~~, wonende te Bocholtz, en van Knecht Leonard Joseph, oud vijftien jaren, van beroep ~~slager~~, wonende te Bocholtz.

Waarvan door ons deze geboorte-akte is opgemaakt, welke na voorlezing aan den aangever en aan de getuigen door ~~ons~~ is gelezen.

J. Weijers  
De Ambtenaar van den Burgerlijken Stand,  
J. Meijer, 9 26 Gerard  
L. J. Knops.

Figuur 11.1: geboorteakten Wilhelm Joseph Weijers en Hendrik Joseph Weijers



De aangifte wordt door hun grootvader Joseph Weijers (Cr.III.6) gedaan. Helaas leven de kinderen niet lang. Hendrik Joseph Weijers overlijdt op 6-12-1904, slechts 17 dagen oud (figuur 11.2).

No 30. In het jaar negentien honderd vier, den zesden December  
 zijn voor Joseph Hubert Gerard, Ambtenaar van den  
 Burgerlijken Stand der gemeente Borcholte, provincie  
 Limburg, verschenen Weijers Hendrik Joseph, oud drie en vijftig  
 jaren, van beroep metselaar, wonende te Borcholte, groot-  
 vaders van den overledene en Stoffels Johannes Franciscus  
 oud acht en dertig jaren, van beroep veldwachter  
 wonende te Borcholte, niet verwant met den overledene  
 die ons verklaarden, dat Weijers Hendrik Joseph  
 geboren te Borcholte  
 oud zeventien dagen, van beroep Zoon  
 wonende te Borcholte Zoon van Anna Maria  
 Weijers van beroep fabriekarbeider, woonde  
 te Borcholte  
 is overleden den zesden December negentien  
 honderd vier, te Borcholte des middags ten twee ure,  
 Waarvan door ons deze akte is opgemaakt, welke na voorlezing  
 aan de aangevers door beiden is getekend  
 J Weijers De Ambtenaar van den Burgerlijken Stand,  
 J H Gerard

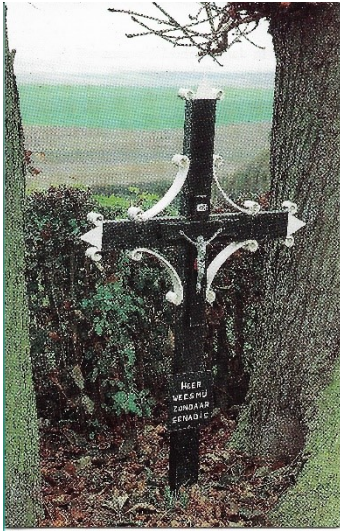
Figuur 11.2: overlijdensakte Hendrik Joseph Weijers

Zes maanden nadat zijn tweelingbroer is overleden, sterft ook Wilhelm Joseph Weijers, 7 maanden oud (figuur 11.3).

No 27. In het jaar negentien honderd vijf, den twee en twintigsten  
 juni zijn voor ons Ambtenaar van den Burgerlijken  
 Stand der Gemeente Borcholte Provincie Limburg, verschenen  
 Weijers Joseph  
 oud vijf en vijftig jaren  
 van beroep metselaar wonende te Borcholte groot-  
 vaders van den overledene, en Ruijschop Nicolaas  
 Joseph oud een en veertig jaren,  
 van beroep landbouwer wonende te Borcholte niet  
 verwant van de overledene, die ons verklaarden, dat Weijers  
 Wilhelm Joseph  
 geboren te Borcholte oud Zeven maanden  
 van beroep Zoon wonende te Borcholte  
 Zoon van Anna Maria Weijers van beroep fa-  
 briekarbeider, woonde te Borcholte  
 is OVERLEDEN  
 den een en twintigsten Juni negentien honderd vijf,  
 te Borcholte des namiddags om Zed ure.  
 Waarvan door ons deze akte is opgemaakt, welke na voorlezing aan de aangevers  
 door ons met beiden is getekend.  
 J Weijers De Ambtenaar van den Burgerlijken Stand,  
 N J Ruijschop J H Gerard

Figuur 11.3: overlijdensakte Wilhelm Joseph Weijers

Na deze trieste gebeurtenissen blijft Anna Maria werken in de fabriek en leert ze haar eerste man kennen, Johan Hubert Crutz (Cr.II.2). Ze trouwen op 29-6-1911 in Vaals. Daar blijven ze voorlopig ook wonen, want daar wordt ook op 24-3-1912 hun eerste kind Helena Maria Crutz (Cr.I.1) geboren. Zij zal later trouwen met Mathias Starmans (St.VIII.7). Uiteindelijk besluiten ze terug naar Bocholtz te verhuizen, want op 22-7-1914 wordt daar hun tweede kind, Maria Magdalena Johanna "Marie" Crutz (afbeelding 11.1 en 11.2) geboren. Zij trouwt later met Johan Hubert Nix, geboren 17-2-1907, overleden 12-3-1982.



In dankbaarheid bewaren wij de  
gedachtenis aan

MARIA MAGDALENA JOHANNA  
CRUTZ

weduwe van  
JOHAN HUBERT NIX

geboren 22 juli 1914 te Bocholtz,  
overleden 3 maart 1995 te Heerlen.

Na de plechtige uitvaartdienst op  
8 maart in de Remigiuskerk volgde  
de begrafenis te Simpelveld.

Vergeet ze niet  
die, heel haar leven,  
is God en plicht  
getrouw gebleven;  
die man en kind,  
die maag en vriend  
tot voorbeeld heeft  
en troost gediend;  
die moe gewrocht,  
die moe geleiden,  
een beter land  
is ingetreden,  
alswaar ze u, -  
(vergeet ze niet  
en bidt voor haar!)  
eens wederziet!

G. Gezelle

De familie dankt U voor Uw mede-  
leven bij de ziekte, het overlijden en  
de begrafenis.

De plechtige zeswekendienst zal plaats  
hebben op zaterdag 22 april om  
19 uur in de parochiekerk van de  
H. Remigius te Simpelveld.

Afbeelding 11.1: bidprentje Maria Magdalena Johanna Crutz



Afbeelding 11.2: 3 (half)zussen  
vlnr Maria Magdalene Johanna "Marie" Crutz,  
Helena Maria "Lena" Crutz en Maria Elisabeth "Lisa" Everartz

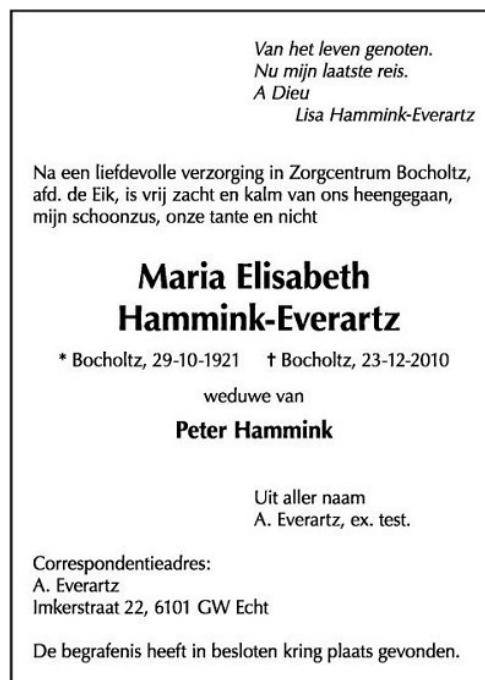
Dan slaat het noodlot weer toe. Johan Hubert Crutz overlijdt ten gevolge van een ongeval op 31-jarige leeftijd.

Anna Maria blijft een paar jaar alleenstaande moeder, maar trouwt op 13-1-1921 in Bocholtz met Jacob Everartz. Hij is op 9-1-1880 geboren te Laurensberg (D) en is zijn broer gevolgd richting Nederland om in de mijnen te werken. Er worden twee kinderen geboren. Eerst wordt op 29-10-1921 in Bocholtz Maria Elisabeth "Lisa" Everartz geboren (afbeelding 11.2). Zij trouwt met Peter Hammink (afbeelding 11.3).



Afbeelding 11.3: bidprentje Peter Hammink

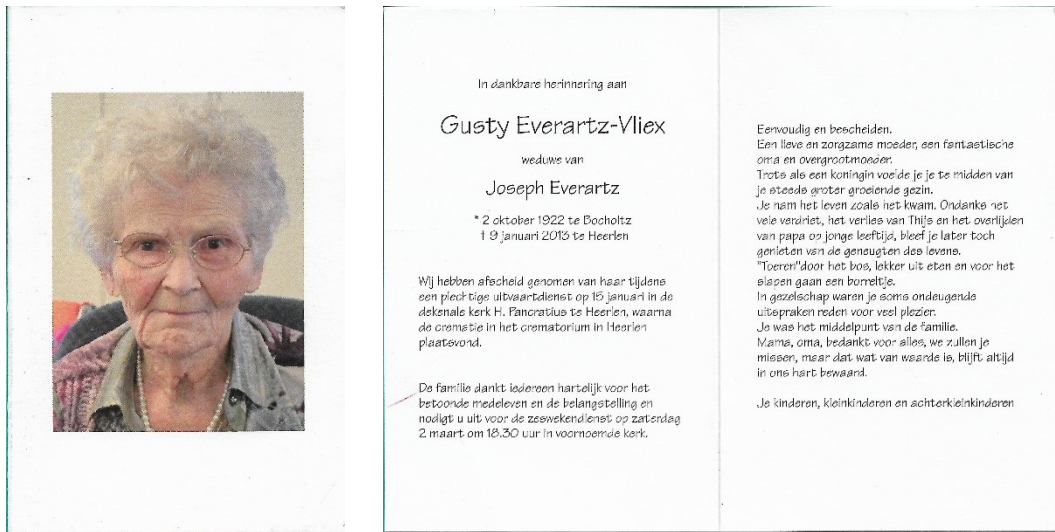
Lisa overlijdt op 23-12-2010 in Bocholtz (afbeelding 11.4).



Afbeelding 10.4: De Limburger 30-12-2010



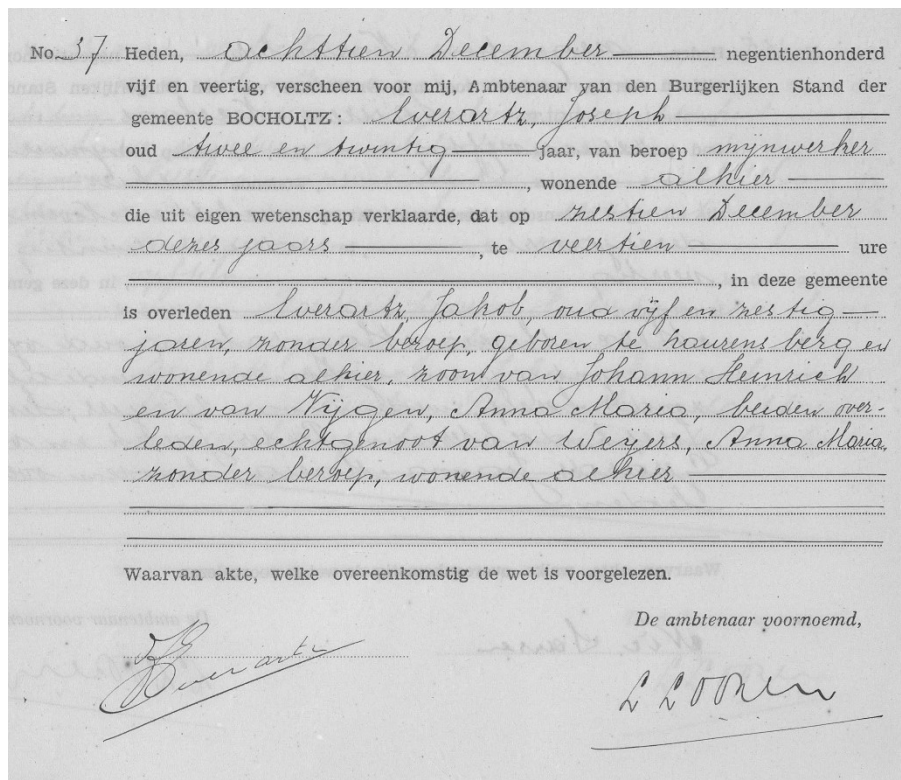
Als tweede wordt in Bocholtz Joseph Everartz op 21-10-1923 geboren. Hij trouwt met Maria Augustina Hubertina "Gusty" "Gusta" Vliex. Zij is geboren op 2-10-1922 en overlijdt 9-1-2013 te Heerlen (afbeelding 11.5).



Afbeelding 11.5: bidprentje Gusta Vliex

Joseph Everartz overlijdt op 31-5-1984 te Heerlen.

Vlak na de tweede wereldoorlog overlijdt op 16-12-1945 Jacob Everartz (figuur 11.4).

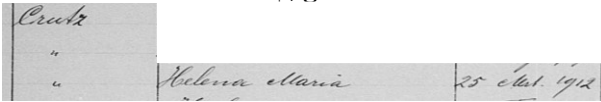


Figuur 11.4: overlijdensakte Jakob Everartz

Anna Maria Weijers is weer alleen en slijt haar dagen in Bocholtz. In mei van het jaar 1953 wordt ze getroffen door een herseninfarct. Ze wordt overgebracht naar Eys. Daar heeft ze nog zes weken in bed gelegen voordat ze op 17-6-1953 overlijdt.

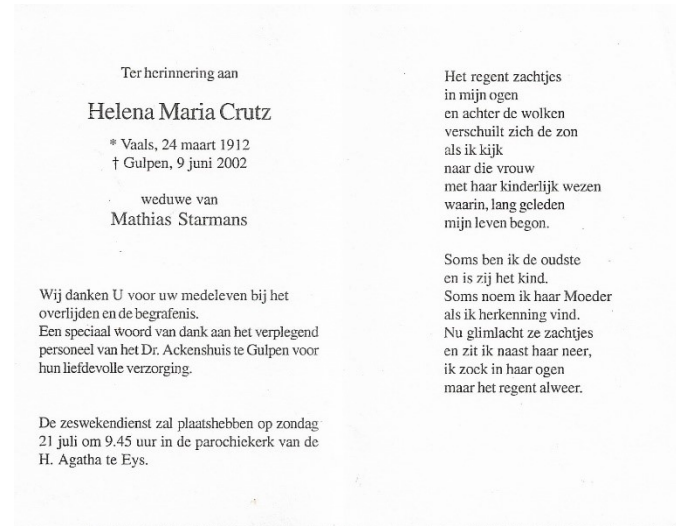
## Generatie I, proband

Cr.I.1 **Helena Maria Crutz** ♀, geboren 24-3-1912 te Vaals (afbeelding 11.2, figuur 11.5),



Figuur 11.5: geboorteregister Helena Maria Crutz (Cr.I.1)

overleden 9-6-2002 te Gulpen (afbeelding 11.6). Dochter van **Johan Hubert Crutz** ♂ (Cr.II.2) en **Anna Maria Weijers** ♀ (Cr.II.3).



Afbeelding 11.6: bidprentje Helena Maria Crutz (Cr.I.1)

## Generatie II, ouders

Cr.II.2 **Johan Hubert Crutz** ♂, geboren 29-5-1886 te Vaals (figuur 11.6), overleden 20-8-1917 te Heerlen (figuur 11.7). Zoon van **Mathijs Hubert Crutz** ♂ (Cr.III.4) en **Maria Lousberg** ♀ (Cr.III.5).

Gehuwd 29-6-1911 te Vaals (figuur 11.8), getuigen waren Jan van Houten ♂, Nicolaus Jacobi ♂, Jakob Fredericks ♂ en Joseph van Ameln ♂, met

Cr.II.3 **Anna Maria Weijers** ♀, geboren 24-9-1881 te Bocholtz (figuur 11.9), overleden 17-6-1953 te Eys (figuur 10.10, afbeelding 11.7). Dochter van **Hendrik Joseph Weijers** ♂ (Cr.III.6) en **Maria Magdalena Merx** ♀ (Cr.III.7).

Uit dit huwelijk

**Helena Maria Crutz** ♀ (Cr.I.1).

In het jaar achttienhonderd zes en tachtig, den *achtigsten*  
*Mei* is voor ons Ambtenaar van den Burgerlijken  
Stand der gemeente *Vaals*, Hertogdom Limburg, verschenen  
*Mathijs Crutz, van* beroep *dagwerker*  
oud *veertig* jaren, wonende te *Vaals* dewelke  
ons heeft aangegeven, dat op *kegen* *achttiensten* *der maand*  
*Mei* ten *een* ure des *namiddags* te *aan* *vaals*  
*de Vijfde* gemeente *Vaals* is geboren een kind van  
het *mannelike* geslacht uit *Maria Lousberg*  
*Zijne echtgenote*, *zij twee inwonende*  
*Vaals* beroep  
\_\_\_\_\_ en aan welk kind *hy* heeft verklaard de voorna *me*  
te geven van *Johan Hubert*.

De gezegde verklaring geschiedt in tegenwoordigheid van *Jacob*  
*Kern*, van beroep *werker*  
oud *veertig* jaren, wonende te *Vaals*, en  
van *Carl Ophthim Gölbel*, van beroep *werker*  
oud *veertig* jaren, wonende te *Vaals*.

Na gedane voorlezing van de tegenwoordige Geboorte-Akte aan den declarant en  
aan de getuigen, *hebben zij met ons getekent*.

*M. Crutz* De Ambtenaar van den Burgerlijken Stand,  
*J. Kern* *H. J. Rampen*  
*C. O. Gölbel*

Figuur 11.6: geboorteakte Johan Hubert Crutz (Cr.II.2)

Heden *Maandag den 29sten Augustus* negentien honderd zeventien,  
 verscheen voor mij, Ambtenaar van den Burgerlijken Stand der Gemeente  
 No. *290* HEERLEN: *Hubert Stollman*  
 \_\_\_\_\_ oud *acht en veertig*  
 jaren, van beroep *gemeenschapsbediende*, wonende *alhier*  
 en *Henri Demare*  
 \_\_\_\_\_ oud *veertig*  
 jaren, van beroep *gemeenschapsbediende* wonende *alhier*  
 die verklaarden, dat op *Maandag des*  
 \_\_\_\_\_ des *20de* middags, ten *half drie*  
 ure, in deze gemeente **is overleden** *Johan Hubert Crutz*  
 \_\_\_\_\_ van beroep  
*fabrieksarbeider*, wonende *te Bachholtz*, oud  
*een en dertig* jaars, geboren te *Vaalbeek* *den 20sten*  
*Maart* *1842* overleden *aan* *haren* *Levens*  
*aanval* *van* *haren* *acht* *en* *veertig*  
*jaars* *oude* *aan* *den* *20sten* *Augustus* *1897*  
*aan* *haren* *Levens* *aanval* *van* *haren* *acht* *en* *veertig*  
*jaars* *oude* *aan* *den* *20sten* *Augustus* *1897*

Waarvan akte, welke overeenkomstig de wet is voorgelezen.

*J. Stollman*  
*W. Fovrie*

De Ambtenaar voornoemd,  
*Rocheleux*

Figuur 11.7: overlijdensakte Johan Hubert Crutz (Cr.II.2)



31 Heden *negentien* en *twintig* *Juni* negentien honderd elf  
 zijn voor mij, Ambtenaar van den burgerlijken stand der Gemeente  
 V A A L S, in het openbaar, in het gemeentehuis verschenen, ten einde een  
 huwelijk aan te gaan: *Johan Hubert*  
*Crutz*, oud *vef en twintig*  
 jaar, geboren *althier*  
*huisbediende*, wonende *althier*.  
  
*meerdere* jarige zoon van *Matthijs Crutz*, oud  
*vef en zestig* jaar en *Maria Louwberg*,  
*oud twee en zestig* jaar, beiden *ouders*  
*bevef. wonende alhier* en  
*Anna Maria Weijers*,  
 oud *negentien* en *twintig* jaar,  
 geboren *te Boerholt*, *fabriekarbeider*  
 wonende *althier*.  
  
*meerdere* jarige dochter van *Hendrick Joseph*  
*Weijers*, oud *zestig* jaar, *uitzole van*  
*te Alstria* *kapitein* *Merck*, oud  
*zestig* jaar, *ouders* *bevef.* *beiden*  
*wonende te Boerholt*.  
 De *ouders* van de brudegroom en de  
*ouders* van de bruid, *verbleeden* *teer*  
*my* *kapitein* *bevef.* *beiden* *in*  
*dezen* *zoh.*

Figuur 11.8a: huwelijksakte Johan Hubert Crutz (Cr.II.2) en Anna Maria Weijers (Cr.II.3)